

ETÜMOLOOGILISI MÄRKMEID (X)

UDO UIBO

kaugas

Nimisõna *kaugas* (omastav *kauka*) kuulub tänapäeva eesti leksika perifeersesse kihti. Seda tuntakse mõnevõrra, küllap muuhulgas ka August Kitzbergi näidendi „Kauka jumal” tõttu (esilavastus 1912, esitrükk 1915), kuid igapäevases kõnepruugis teda naljalt ei kohta. Õigekeelsussõnaraamat märgendab selle sõna murdeliseks ja annab tähenduseks 'tasku', ülekantult 'rahakott, kukkur' (ÕS 2006: 312). Seletav sõnaraamat täpsustab: 'tasku, eriti kahekordse pihaga meestesärgi põu, mida kasutati taskuna', piltlikult 'rahakott, rahatasku' (EKSS 2: 167). Enam-vähem kattuv on suure murdesõnaraamatu selgitus: a. 'endisaegse meestesärgi põuetasku, mida kasutati rahataskuna' (näiteks Hls *Mešte `ammel õmmelti sissepoole pihäbäle ja rinna ette viijl tõine kõrd rõõvast, pääaugu mant `jäeti kates poole augu `valla, ninda t käsi `sisse `mahtus, siss sai `kaukas midäg panna*), b. 'püksitasku' (näiteks SJn *pistan käe püksi `kaukasse*). Murdesõnaraamatust selgub, et *kaugas* on põhiliselt lõuna-, aga ka lääne-eestiline sõna; kompaktse levila moodustavad Mulgi murre ja selle lähiümbrus. Sealt kaugel eemal on XX sajandi murdekogud seda registreerinud Koselt ja Kadrinast (EMS II: 858), kus võiks vahest oletada kirjakeele või uskontaktide mõju, ehkki kindlalt on seda raske väita. Leksikograafilisse kirjavarasasse paistab *kaugas* ilmuvat hilja. See näib olevat esmakordselt dokumenteeritud alles F. J. Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamatu esitrükis, kus tema tähenduseks on antud 'Tasche im Hemde' ning levilaks pakutud lõunaeesti murdeala ja selle põhjaeestilist lähinaabrust (Wiedemann 1869: 248).

Hilist dokumenteeritust arvestades tundub, et *kaugas* võiks olla eesti keeles üsna uus sõna, mille päritolu selgitamine ei saa olla väga vaevanõudev.¹ Ometi on selle keelendi etümoloogia püsinud selgusetu. Julius Mägiste etümoloogiasõnaraamatu käsikirjas on vastav artikkel jäänud lõpetamata (EEW III: 737) ning Alo Raun märgib oma etümoloogilises teatmikus otsesõnu, et selle sõna päritolu on ebaselge (Raun 1982: 33). Kui eeldatavalt noore sõna lähtekoht pole hõlpsasti tuvastatav, siis võib oletada, et sõna kujunemine pole

¹ Nagu murdeleviku tõlgendamisel, nii tuleb siingi teha mõõndus. Kui *kaugas* on levinud Mulgi murde kaudu, nagu selle kompaktse levila põhjal võiks vahest oletada, siis on hiline dokumenteeritus ootuspärane ega ütle sõna vanuse kohta õieti midagi. Spetsiifilist Mulgi murde sõnavara ongi registreeritud alles XIX sajandist alates ning leidub väga vanu sõnu, mida on Mulgi murdest üles kirjutatud alles XX sajandil.

olnud päris lihtsakoeline, vaid on toimunud reeglipäratuid häälikumuutusi või on aset leidnud mingit laadi morfoloogiline kohanemine. Kõnealusel juhul oletaksin viimast.

On teada, et eesti kahesilbilistes *gas-* : *ka-lõpulistes* sõnades, nagu *hau-gas* (< germ **haþuka-z* > ingl *hawk*, rts *hök*), *laegas* (< kask *lade* + ee *-kas*) jts, võib esisilbi diftong olla tekkinud sekundaarselt klusiilainese kadumisel vastavalt astmevahelduse reeglitele. Niisiis ei saa klusiilainesega (tinglikult *g*, *b*, *d*) lähtekohta välistada ka sõna *kaugas* puhul. Samuti on teada, et laensõnas võib sõnalõpuline *-kas* ~ *-gas* olla sekundaarse mugandamise tulemus. Sellele viitab näiteks sõna *lupakas* 'kalts, narts', mille aluseks on läti samatähenduslik *lupata*, murdeti ka *lupats* (Vaba 1997: 125). Eesti murretes esineb see sõna kujul *lupakas*, *lupard* ja *lupat*: kahel esimesel, õigekeelsussõnaraamatus aktsepteeritud juhul on läti sõnalõpuline *-ta* või *-ts* asendatud ning eesti sõna on muudetud *kas-* või *rd-*tuletise sarnaseks. Ja kolmandaks on teada seegi, et liitele *-kas* võib veel eelneda vaheliide *-u-*, nii et moodustub liitsufiks *-ukas* (vrd *tald* : *talla* ja *tallukas*).

Oletagem tööhüpoteesina, et sõna *kaugas* kujunemine ongi olnud niivõrd keerukas, et kaasa on mänginud kõik mainitud muutused: klusiilainese kadu, sõna lõpposa asendamine ning sõna muganemine *ukas-* ~ *ugas-*tuletise sarnaseks. Eraldades sõnast *kaugas* oletatava sufiksi *-ugas*, jääb oletatavat tüve esindama häälikuühend *ka-*, kadunud klusiilainese taastamisel *kab-*, *kad-* või *kag-*. Nüüd pole „tüve” *kab-* ja läti sõna *kabata* 'tasku' esiosa samasust enam raske märgata. Nii et kui eeldada mugandamist, mille puhul läti sõna lõpposa *-ata* on eesti keeles asendatud sufiksiga *-ugas*, siis pole võimatu, et siingi on tegu samasuguse läti laenuga nagu märksa lihtsama juhtumi ee *lupakas* < lt *lupata* korral.

Kas see ka tegelikult nii on, selle peale ma muidugi mürki võtta ei sooviks. Eesti *kaugas*'t ja läti *kabata*'t ühendab üksnes napp esisilbi *ka-*, kõik muu tuleb juurde fantaseerida. Kui eesti *kaugas* ongi tekkinud läti *kabata*'st nii, nagu eespool oletatud, pole tema kujunemise käigus jäänud eesti murretesse variante, mis seesugust arengut kinnitaksid. See jätab esitatud etümoloogia üpris eba-kindlaks. Põhimõttelise võimalikkuse kõrval võiksid teda toetada eesti ja läti sõna tähenduslik lähedus, *kauka* põhiliselt lõuna- ja lääne-eestiline levik ning asjaolu, et teisedki samatähenduslikud sõnad – *kalits*, *karman* ja *tasku* – on laenatud, aga kindla etümoloogia tarvis sellest kõigest ei piisa.

kentsakas

Praegu üldtuntud omadussõna *kentsakas* '(oma ebatavalisuse tõttu) naljakas, veider; imelik, kummaline' (EKSS 2: 207) esineb meie leksikograafilises kirjavaras vähemalt A. W. Hupeli keeleõpetuse teisest trükist saadik: *känsakas*, adj. *känsakast* ad. witzig, launig, satyrisch, stachelig, ironisch r. (Hupel 1818: 68). Kaks aastat varem on ilmselt samast etümoloogilisest allikast lähtuvat sõna *kentslik* kasutanud O. W. Masing „Ehstnische Originalblätteris”: „Pallun Teit nüüd: olge ni head, ja üttelge, missugused prantsusse kirjutajad saksa-ma mestest üllemad? Ma rāgin nisuggusist, kes tõssist, agga ei mitte k ä n t s - l i k u nalja asja kirjutand: sest, et weidra nalja polest sedda rahwast ma peal ep olle, mis Prantsusse rahwa wasto seisaks” (Masing 1816: 18). F. J. Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamat ega „Eesti murrete sõnaraamat” seda varianti

ei tunne, aga esimene lisab veel variandid *kents* ja *kõn(t)sakas* (Wiedemann 1893: 262)² ning viimane Saaremaalt Valjala kihelkonnast üksikjuhuna registreeritud sõna *kentur* 'imelik, veider' (EMS II: 998 *Vat kus kentur värk*), mis on ilmselt seotud sama etümoloogilise lähtekohaga.

Julius Mägiste on seda sõnapesa õige ettevaatlikult sidunud sõnaga *kena*, arvates, et *kents* võiks olla sellest „deskriptiivse formandiga” *-(t)s-* moodustatud hüpokoristikon ja *kentsakas* selle edasituletis (EEW III: 773). Ka Alo Raun pole oma etümoloogilises teatmikus kindlat etümoloogiat pakkunud, vaid esitanud võrdluseks keelendid *kena* ja *antsakas*, jättes nende võimaliku seose märksõnaga üsna lahtiseks (Raun 1982: 35).³ Mõlemal juhul on nähtavasti silmas peetud *kena* murdelist, ilmselt sõna iroonilisel kasutamisel tekkinud tähendust 'imelik, pentsik, narr; inetu, halb' (EMS II: 992 *kena* 7).

Julius Mägiste etümoloogiline tõlgendus pole sugugi halb. Seda noriva pilguga vaadates võib siiski osutada kolmele küsitavusele: 1) sõna *kena* esineb murdeis üksnes esisilbi *e*-ga, sõnas *kentsakas* aga vahelduvad *e* ja *ä* (*kentsakas* ja *käntsakas*); 2) sõnast *kena* ei saa tuletada sõna *kentur*; 3) sõna *kena* tähendustest on raske tuletada sõna *kentsakas* tähendusi, nii nagu need on fikseeritud vanemais sõnaraamatuis (A. W. Hupelil 'witzig, launig, satyrisch, stachelig, ironisch' ~ 'vaimukas, heatujuline, naljatlev, lõbus, pilkav, terav, irooniline'). Kui kaht esimest punkti võib vahest pidada ka liigseks norimiseks, siis kolmas jääb minu silmis kaunis problemaatiliseks.

Seetõttu riskin pakkuda sõna *kentsakas* päritolule alternatiivse selgituse, millel nimetatud küsitavused näikse puuduvat. Sõna *kentsakas* võiks lähtuda hoopis rootsi sõnast *skämtsam* 'humoorikas, naljatooniline, naljakas, naljatlev, humoristlik' (Rootsi-eesti 2004: 948), mis on adjektiivisufiksiga *-sam* saadud tuletis sõnast *skämt* 'nali, vemp'. Laen on tehtud ajal ja/või murdest, kus rootsi sõnaalguse konsonantühend polnud veel eesvokaali ees muutunud [š]-ks (täpsemalt [fj]-ks), vaid hääldus endiselt [sk]-na. Konsonantühendist on eesti keelde üle võetud üksnes teine konsonant, nagu see on laensõnade puhul tavaline. Rootsi sõna esisilbi *ä* ([ɛ]), millel eesti keeles puudub foneetiliselt täpne korrelaat, on murdeti vasteks antud kas [e] või [ä]. Rootsi konsonantühend [mt], mis on eesti rahvakeeles tundmatu, on ootuspäraselt asendatud [nt]-ga. Sõnalõppu on morfoloogiliselt mugandatud ja sõna on viidud eesti *kas*-liiteliste adjektiividega ühte rühma. Seejuures ei järgi substitutsioon *-m* → *-kas* morfeemiipiiri, vaid lähtub taotlusest, et liitele eelneks foneetiliselt „normaalne”, kõnesoleval juhul kahesilbiline tüvi. Saaremaal registreeritud *ur*-liitega keelendis *kentur* seevastu on substitueerimisel järgitud morfeemiipiiri või siis on *kentur* tuletatud otse rootsi sõnast *skämt*. Paneme ka tähele, et A. W. Hupeli järgi on *kentsakas* põhjaeestiline sõna, ja ehkki XX sajandi murdekogude põhjal ei pea see iseloomustus enam paika, pole Leivu ja Lutsi keelesaarelt seda keelendit ometi registreeritud.

² Õigupoolest esitab F. J. Wiedemann artiklis *kentsakas* ka variandid *pentsakas*, *pentsak*, *päntsakas*, kuid need kuuluvad pigem sõna *pentsik* juurde. Sõnasisese *n*-ita *pentsik* esineb juba Georg Mülleri jutlustes (Habicht jt 2000: 259) ja seda on registreeritud veel XX sajandi murdekogudeski. Sõnasisese *n*-iga teisendid, mis näikse ilmutat kirjakeelde alles XIX sajandi keskel (esinevad 1850. aastail Perno Postimehes ja on registreeritud F. J. Wiedemanni sõnaraamatu esitrükis 1869), on tõenäoliselt sekundaarsed ning tekkinud kõlalt ja tähenduselt lähedase sõnaga *kentsakas* ristumisel.

³ Autori selgituse järgi viitab „lühend *ur*d. ebamäärastele ja vaieldavatele suhetele” (Raun 1982: V).

klahv

*Nein, das ist doch zu arg! Da läuft auch selbst noch der Kantor
Von der Orgel, und ach! pfuscht auf den Klaven des Staats.*

(J. W. Goethe, Xenien 219)

Eesti etümoloogiauurimine on kaunis kentsakas olukorras. Meil on üksikala-de, näiteks vene ja läti laenude kohta väga soliidseid uurimusi, mis püüavad vastavat piirkonda käsitleda nii ammendavalt kui võimalik. Nagu teada, moodustavad eesti laensõnade hulgas kõige suurema rühma suhteliselt noo-red (alam- ja ülem)saksa laenud. Aga nii kummaline kui see ka pole, nende kohta sellised ammendavust taotlevad uurimused puuduvad. Seetõttu võib alatasa komistada üsna lihtsatele, vahel lausa primitiivsetele kaasustele, mis pole seniajani korrektset lahendust leidnud.

Üks niisuguseid keelendeid, mille päritolu on jäänud kaunis hämaraks, on üldtuntud sõna *klahv* '1. muusikariista plaadike, millele vajutamisel tekib kindla kõrgusega heli; 2. paljude masinate, aparaatide vms. ümmargune v. ruudukujuline detail, millele kasutamisel sõrmega vajutatakse, sõrmis' (EKSS 2: 319). Julius Mägiste arvab, et see on pärit saksa sõnaosisest *Klaff*- (EEW III: 862); paraku jääb arusaamatuks, kust ta on sellise sõnaosisest avas-tanud ja mida see võiks tähendada. Ilmselt on vastav sõnaartikkel jäänud etü-moloogiasõnaraamatu käsikirjas lõpetamata. Alo Raun soovitab sõna *klahv* võrrelda keskalamsaksa sõnaga *klaffkordium* 'klahvkeelpill' (Raun 1982: 42). Selline sõna on klavikordi tähenduses keskalamsaksa tekstides tõepoolest dokumenteeritud (Lübben 1888: 174 *klaffkordium*, d. i. clavicordium, Saiten-instrument mit Tasten), aga vaevalt võib ette kujutada, et sõna *klahv* oleks eesti keelde laenatud klavikordi tähistavast alamsaksa sõnast selle lõpuosa lihtsalt ära jättes. Seda ei väida õigupoolest ka Alo Raun, alamsaksa *klaffkor-dium* on toodud lihtsalt võrdlusmaterjaliks. See viitab küll õigesse suunda, aga sõna *klahv* päritolu sellest iseenesest selgeks ei saa.

Näib, et esimene leksikograafiline allikas, mis tunneb sõna *klahv*, on F. J. Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamatu esitrükk. See annab märksõna *klahv* G. *klahwi* määratluseks 'Clavis, Taste (am Tastinstrumenten)' ning registree-rib sõnaühendid *pealmized*, *alumized klahwid* 'Ober-, Untertasten' (Wiede-mann 1869: 342). Märksõna ees on tärn, millega Wiedemann tähistab üldiselt värskemaide, linnarahva ja haritlaste keelepruugis levinud keelendeid; ena-masti on need uued saksa laensõnad. Tänapäeva saksa keeles käibib klahvi tähenduses itaalia keelest laenatud sõna *Taste*, mis on saksa kirjakeeles tun-tud alates XVIII sajandist (Kluge, Seebold 2002: 907). F. J. Wiedemann kasu-tab seda sõna *klahv* teise tõlkevastena. Nagu aga viitab Wiedemanni paku-tud esimene tõlkevaste, on varem samas tähenduses tarvitatud ka ladina tsi-taatsõna *Clavis* (mitmuses *Claves*, ka *Clavis*), mida tänapäeval esitavad üks-nes väga mahukad sõnaraamatud ja võõrsõnade leksikonid. Ladina *clāvis* tähendab 'vöti, riiv, lukk', keskaja ladina keeles tuli see käibele ka tähendu-ses 'orelivile ventiilisulgur' (*Schlüssel zum Ventil der Orgelpfeife*) ja hiljem tähenduses 'klahv' (Pfeifer 2003: 664 *Klavier*).

Ladinapärase *Clavis* (mitm *Claves*) kõrval aga oli saksa keeles tarvitusel ka sama sõna saksapärasstatud variant *Klave*, mitm *Klaven* (DWb 11: 1040), mida on muide kasutanud J. W. Goethe ühes oma 1797. aastal avaldatud (ja

eespool tsiteeritud) kseenias. Eesti sõna *klahv* aluseks ongi ladina sõna *clāvis* saksapärastatud kuju *Klave*. Saksa (ortograafiline) *v* on substitueeritud eesti *hv*-ga, mis osutab selle [f]-ilisele hääldusele omaaegses saksa rahvakeeles (vrd ka eespool näiteks toodud kaks *klaffkordium*). Teised samalt aluselt lähtuvad sõnad (*Klavier*, *Klaviatur*) on teatavasti nüüdissaksa kirjakeele reeglite kohaselt [v]-lise hääldusega, nagu nad on laenatud ka eesti keelde (*klaver*, *klaviatuur*).⁴ Ilmselt pole neiski sõnades [f]-iline hääldus olnud rahvakeeles tundmatu ja Šveitsis on see koguni normatiivne (Duden 1957: 327). On huvitav täheldada, et ehkki tänapäeva saksa keele seisukohalt näib *Klave* olevat käibelt taandunud unarsõna, mida sõnaraamatud ei pea enam vajalikuks esitada, on Elmar Seebold seda Friedrich Kluge etümoloogiasõnaraamatu uusversioonis kasutanud täie enesestmõistetavusega: „Die Bedeutungsentwicklung zum Mittellateinischen erklärt sich aus einer funktionalen Betrachtung der Griffstege dieses Instruments: die **Klaven** dienten dazu, die Windlade der Orgel zu öffnen und zu schließen” (Kluge, Seebold 2002: 494 *Klavier*).

koosu

Sõna *koosu* tähenduses 'vanaema' esineb juba F. J. Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamatu esitrüki lisandustes (Wiedemann 1869: 1590), kus see on märgendatud Kodavere murdesõnaks. Õigekeelsussõnaraamat tunneb seda alles alates eelviimasest versioonist (ÕS 1999: 330) ja sealgi on seda peetud murdeliseks. Õigekeelsussõnaraamatusse ja seletavasse sõnaraamatusse on *koosu* jõudnud ilmselt tänu Lilli Prometi novellile „Karusmarjakook” (Looming 1961, nr 1, lk 26–28; hiljem kogumikus „Lamav tiiger”, Tallinn, 1964, lk 74–78), kust on pärit ka seletava sõnaraamatu näitelause. Minu esmatutvus selle sõnaga leidis samuti aset Lilli Prometi novelli vahendusel ja on seni sellega piirdunudki. Interneti otsingumootori abil selgus, et sõna *koosu* tuntakse ja tarvitatakse vähesel määral ka tänapäeval. Mitmel puhul oli see kirjutatud suure algustähga – *Koosu* – ning seda ei peetud n-ö tavaliseks sõnaks, vaid vanaema hüüdnimeks. See näitab, et keelend on muutunud perifeerseks ja selle tähendus on ähmastunud.⁵

Etümoloogilises mõttes on *koosu* üpris lihtne juhtum. Selle aluseks on saksa liitsõna *Großmutter* 'vanaema' (või *Großmama* 'vanaema, vanamamma'), bukvalistlikult tõlkides õieti „suurema” (*groß* 'suur' + *Mutter*, *Mama* 'ema'). Eesti keelde on üle võetud üksnes liitsõna esikomponent *groß* 'suur' ja sellele lisatud deminutiivsufiks *-u*. Selle seletuse paikapidavust tõendab asjaolu, et murdeti on variantide *koosu* 'vanaema, vanavanaema; vana naine, vanaeit,

⁴ Ka sõna *klaver* etümoloogilisel käsitlemisel on esile tulnud tüsistusi. Julius Mägiste oletab, et see võiks lähtuda saksa sõna *Klavier* murdevariandist (?) *Klaver* (EEW III: 864); Alo Rauna väitel olevat siin tegu koguni rootsi laenuga (Raun 1982: 42). Ometi viitavad A. W. Hupeli eesti keele käsiraamatus esitatud sõnakujud *klawir*, *klawiir* (Hupel 1818: 355 *Clavier*) täiesti ootuspäraselt sellele, et eesti sõna aluseks on saksa *Klavier*. Eesti keeles pole selle sõnaga toimunud midagi imelikku, ainult rõhk on nihkunud sõna esisilbile ja tavapäratu *ir*-lõpp on asendatud tuttavlikuma *er*-lõpuga. Täpselt samasugune sõnalõpu morfoloogiline kohanemine on aset leidnud näiteks sõnas *paber* (< kaks *pappir*, *papir*) ja kohanimes *Siber* (vrd vn *Сиби́рь*, sks *Sibirien*).

⁵ Võrreldav juhtum on „Kalevipoja” tuntud kaksikvärss „Üks oli Irm, teine Armi, / kolmas aga Mustukene”, mille puhul vaevalt enam keegi taipab, et nimed *Irm* ja *Armi* viitavad samamoodi koerte värvusele, nagu seda teeb *Mustukene*.

vana inimene' (EMS III: 634) ja vähem levinud *koosi* 'vanaema' (EMS III: 632) kõrval tuntud ka *kr*-alguline *kroosu* 'vana inimene; vanaema, vanaisa' (EMS III: 870). Tähendus 'vanaisa' lähtub saksa liitsõnast *Großvater* või *Großpapa* 'vanaisa'. Seejuures on murretest registreeritud ka liitsõnad *koosumamma* 'vanaema; vanavanaema; vana naine', *koosupapa* 'vanaisa' (EMS III: 635), *koosipapa* 'vanaisa' (EMS III: 632), *kroosmamma* 'vanaema', *kroosmutter* 'vanaema', *kroospapa* 'vanaisa' (EMS III: 870). F. J. Wiedemanni sõnaraamatust lisandub *kōzu-wanemad* 'Grosseltern' (Wiedemann 1893: 361). Kena lause on üles tähendatud Ristilt: *meie 'kruoso suri ää, 'kruospapa elab veel* 'meie vanaema suri ära, vanaisa elab veel' (EMS III: 870).

Ehkki filoloogias rikkumata inimesele peaks asi olema selge, võib küsimusi tekkida lingvistiliselt pädevamal persoonil, kelle hariduse hulka kuulub teadmine, et soome-ugri keeltes, kus sõnaalguline konsonantühend algselt puudus, langeb laenamisel seda sisaldavast sõnast üldiselt välja esimene ega mitte teine konsonant.⁶ Selle õpetuse järgi ei tohiks olla mitte *koosu*, vaid peaks olema *roosu*. Sedapuhku leidub sõnaalguse konsonantühendi erandlikule mугanemisele siiski üsna ratsionaalne tõlgendus. Iris Metsmägi, kes on jälginud oma lapse keele arengut, juhtis mu tähelepanu asjaolule, et eesti keelt omandav väikelaps ei suuda esialgu sõnaalgulist klusiili ja sonorandi ühendit hääldada, vaid hääldab selle asemel üksnes klusiili. Vanaema-vanaisa tähistav sõna on lapsekeeles sage ning on võimalik, et *koosu* erandlik algushäälik tuleneb selle sõna lastekeelsusest.

Ehkki kõnealusel juhul on niisugune tõlgendus mõeldav, pole ta kindlasti ainumõeldav. Sõnastikke sirvides pole pealtnäha analoogilisi juhtumeid kuigi raske avastada: Arno Vihalemma luulest tuntud lääne-eestilise *verikamm*'i kõrval on samas piirkonnas levinud märksa loogilisema sisevormiga *verikramm* (mõlemad 'paise', VMS II: 664); verbi *kraasima* kõrval esineb muredegi samatähenduslik *kaasima* (EMS II: 430); F. J. Wiedemanni sõnaraamat tunneb sõna *preili* kõrval varianti *peilu* 'kleines Mädchen' (Wiedemann 1893: 796). Kas aga neilgi puhkudel saab kõnelda lastekeelsusest, on juba rohkem kui kahtlane.

Kirjandus

- Duden 1957 = Der große Duden. Wörterbuch und Leitfaden der deutschen Rechtschreibung. 15. Auflage. Herausgegeben von Horst Klein. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
- DWb = Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. Bd. 1–16. Leipzig, 1854–1960.
- EEW = Julius Mägiste, Estnisches etymologisches Wörterbuch I–XII. Helsinki: Finnisch-Ugrische Gesellschaft, 1982–1983. (II trükk: 2000.)
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat 1–6. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2009.
- EMS = Eesti murrete sõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 1994–.
- H a b i c h t, Külli, K i n g i s e p p, Valve-Liivi, P i r s o, Urve, P r i l l o p, Külli 2000. Georg Mülleri jutluste sõnastik. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 12.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- H u p e l, August Wilhelm 1818. Ehstnische Sprachlehre für die beyden Hauptdia-

⁶ Viimasel ajal on siiski mõõndud, on vanades balti ja germaani laenudes pole sõnaalgulist **st*-ühendit läänemeresoome keeltes asendatud mitte üksnes **t*-ga, vaid ka **s*-iga.

- lekte, den revalschen und dörptschen, nebst einem vollständigen ehstnischen Wörterbuche. Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn.
- Kluge, Friedrich, Seebold, Elmar 2002. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 24., durchgesehene und erweiterte Auflage. Berlin–New York: Walter de Gruyter.
- Lübbers, August 1888. Mittelniederdeutsches Handwörterbuch. Norden–Leipzig. (Faksimiletrükk: Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1965.)
- Masing, Otto Wilhelm 1816. Ehstnische Originalblätter für Deutsche. I. Heft. Dorpat: J. C. Schünmann.
- Pfeifer, Wolfgang 2003. Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Raun, Alo 1982. Eesti keele etümoloogiline teatmik. Rooma–Toronto: Maarjamaa.
- Rootsi-eesti 2004 = Rootsi-eesti sõnaraamat. Svensk-estnisk ordbok. Koostanud / utarbetad av Mari Aidla, Signe Cousins, Maiu Elken, Madis Kanarbik, Kristina Mullamaa, Tiina Mullamaa, Marina Pertšjonok, Mai Praizner, Raimo Raag, Virve Raag, Juhan Tuldava. Tallinn: Valgus.
- Vaba, Lembit 1997. Uurimusi läti-eesti keelesuhetest. Tallinn–Tampere: Eesti Keele Instituut, Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- VMS = Väike murdesõnastik I–II. Toimetanud Valdek Pall. Tallinn: Valgus, 1982–1989.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1869. Ehstnisch-deutsches Wörterbuch. St. Petersburg.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1893. Ehstnisch-deutsches Wörterbuch. St. Petersburg.
- ÕS 1999 = Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Eesti Keele Instituut. Toimetanud Tiiu Erelt. Koostanud Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Marje Raadik, Tiiu Erelt. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- ÕS 2006 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. Eesti Keele Instituut. Toimetanud Tiiu Erelt. Koostanud Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Marje Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Etymological Notes (X)

Keywords: lexicology, etymology, dialectology, loanwords, German loans, Latvian loans, Swedish loans

Etymologies are suggested for the Estonian words *kaugas* 'pouch; dial. pocket', *kentsakas* 'funny, strange', *klahv* 'key (of an instrument)' and *koosu* 'dial. grandmother'. *Kaugas* 'pouch; dial. pocket' might perhaps be a Latvian loan, however, as the assumed Latvian source word *kabata* 'pocket' would have needed a lot of morphological adaptation not demonstrable on dialect material the assumption remains unproven. The word *kentsakas* 'funny, strange' originates in the Swedish adjective *skämtsam* 'facetious', with an ending adapted by blending it with the Estonian suffix *-kas*. *Klahv* derives from the obsolete German word *Klave* 'key (of an instrument)'. *Koosu* 'dial. grandmother' is a German loanword originating in the first component of the compound *Großmutter*, supplemented with the Estonian diminutive suffix *-u*.

Udo Uibo (b. 1956), literary magazine *Looming*, editor; Institute of the Estonian Language, lexicographer, udo@looming.ee